

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas No.:1964/19

Karar No.:1965/11

Karar tarihi:2/3/1965

Resmi Gazete tarih/sayı:17.9.1965/12103

Davacı: Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubu

Dâvanın Konusu : 27 Aralık 1963 tarihli Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 4 üncü maddesinin son fıkrasının son cümlesinin; 15 inci maddesinin ilk fıkrasında yer alan sürelerle dair hükümlerinin; 16 nci maddesinin; 25 inci maddesinin son cümlesinin; 100 üncü maddesinin; 101 inci maddesinin son fıkrasının ve 176 nci maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı oldukları ileri sürülerek iptallerine karar verilmesi isteminden ibarettir.

İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15 inci maddesi uyarınca yapılan ilk incelemede dosyada eksiklik bulunmadığı anlaşıldığından dâvanın esasının incelenmesine karar verilmesi üzerine hazırlanmış olan rapor, dosyadaki bütün kâğıtlar, dâva konusu İçtüzük hükümleri ile ilgili Anayasa hükümleri, Temsilciler Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu tutanakları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

GEREKÇE :

Davacı Parti, Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün yedi ayrı hükmünün Anayasa'nın çeşitli maddelerine aykırı olduğunu ileri sürdüğünden, bunların ayrı ayrı ele alınıp, incelenmesi uygun görülmüştür :

1 - Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 4 üncü maddesinin son fıkrasının son cümlesinin Anayasa'nın 86 ncı maddesine aykırı olduğu iddiası.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 4 üncü maddesi hükmü şöyledir :

"Madde 4 - Cumhuriyet Senatosunun Başkanlık Divanı T. C. Anayasa'sının 84 üncü maddesi hükümlerine göre kurulur.

Bu madde hükümlerine göre Başkan seçimi yapıldıktan sonraki oturumda Başkan Vekilleri, İdare Âmirleri ve Divan Kâtiplerinin seçimi, gizli oyla ve salt çoğunlukla bir yıllık müddeti için ayrı ayrı yapılır. İlk iki oylamada salt çoğunluk elde edilemezse, üçüncü oylamada en fazla oy alanlar sıra ile seçilmiş sayılırlar."

Maddede Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen hüküm, altı çizilen son cümlelerin hükmüdür.

Anayasa'nın 86 ncı maddesi de şöyledir :

Madde 86 - Her Meclis, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve Anayasada başkaca hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplantı yeter sayısı, her iki meclis üye tam sayısı toplamının salt çoğunluğudur."

Davacı bu konudaki iddiasını özetle şu gerekçeye dayandırmaktadır :

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

"Bir yasama meclisinde çeşitli şekillerde karar alınır. Meclislerde yapılan bir seçimin de, bir kimsenin belli bir göreve getirilmesini sağlayan bir karar anlamını taşıdığı şüphesizdir. Nitekim şimdiye kadar yapılan bütün uygulamalarda da bu, böyle anlaşılmış ve yasama meclislerinin yaptığı Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin seçimine ilişkin sonuçlar, o yasama meclisinin "kararı" olarak Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

Bir yasama meclisinde yapılan seçimin sonucu, o meclisin aldığı bir kararı ifade ettiğine göre, Anayasa,da başka bir hüküm yoksa, bu seçimlerde de Anayasa'nın 86 ncı maddesinde yer alan genel kuralın uygulanması gerekir. Anayasa'nın 86 ncı maddesinde ise, meclislerin üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanacağı ve başkaca bir hüküm olmadığı takdirde toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar vereceği yazılı olduğuna göre bir yasama meclisi genel kurulunda yapılacak herhangi bir seçimde de bir adayın seçilmiş sayılabilmesi için toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğunun, yani yandan bir fazlasının oyunu alması gerekir. Bundan aşağı oy alanların seçilmiş sayılmalarına imkân yoktur. Halbuki Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 4 üncü maddesinin son fıkrasının son cümlesine göre Başkandan gayri olan Başkanlık Divanı üyelerinin seçilmesi için ilk iki oylamada salt çoğunluğun sağlanmaması halinde üçüncü oylamada sıra ile en fazla oy alanlar seçilmiş sayılacaktır. Bu hükme göre bu durumda yandan az sayıda oy almış bir adayın seçilmiş sayılması da mümkün bulunacaktır. İşte böyle bir imkâna cevaz verdiği için sözü geçen hüküm Anayasa'nın 86 ncı maddesine aykırıdır."

Gerçekten yasama meclislerinde yapılan seçimler, meclisin, seçime konu olan mesele hakkındaki görüşünü ve seçimin sonucu da meclisin o konu hakkındaki kararını belirttiğine göre meclislerce yapılacak herhangi bir seçim sonucunun alınmasında da, Anayasa'da özel hükümler yoksa, meclis kararlarının ne yolda "verileceğini gösteren genel nitelikteki hükümlerin, uygulanması gerekir.

Anayasalarda, yasama organlarının karar yeter sayıları, genellikle belirtildiği gibi bazı haller için özel yeter sayıların belli edildiği de görülmektedir. Kanun yoluyla ve hele içtüzük hükümleriyle bu düzenlemenin dışına çıkılması mümkün değildir,

Bu sebeplerle Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 4 üncü maddesinin, üçüncü oylamada salt çoğunluğu sağlamasa dahi en fazla oy alanın seçileceğini belirten son cümlesinin, Anayasa'nın 86 ncı maddesinde belli edilen ve kararların salt çoğunlukla verileceğini gösteren genel nitelikteki karar yeter sayısı kuralına aykırı olduğundan ve Anayasa'da bu seçimler için içtüzüğün söz konusu hükümlerine cevaz veren özel bir yeter sayı hükmü de bulunmadığından iptali gerekir.

2 - Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 15 inci maddesinin ilk fıkrasındaki süreleri koyan hükümlerin Anayasa'nın 85 inci maddesinin ilk fıkrası ile 57 nci maddesinin üçüncü fıkrasına aykırı olduğu iddiası.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 15 inci maddesinin ilk fıkrası hükmü şöyledir :

"Madde 15 - Siyasi partilerin grupları, her toplantı yılının başından itibaren bir hafta içinde kendi yönetim kurulu üyeleri ile başkanlarının veya başkan vekillerinin ad ve soyadlarını Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına yazı ile bildirirler. Bu görevlerde boşalmalar halinde bir hafta içinde yenileri seçilerek değişiklik Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına derhal bildirilir."

Anayasa'nın 57 nci maddesinin üçüncü fıkrası ile 85 inci maddesinin ilk fıkrası hükümleri de şöyledir :

"Madde 57 -

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

Partilerin iç çalışmaları, faaliyetleri, Anayasa Mahkemesine ne suretle hesap verecekleri ve bu mahkemece malî denetimlerinin nasıl yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir."

"Madde 85 - Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler, çalışmalarını, kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütürler....."

Davacı Partinin dilekçesinde Özetle :

"Siyasi partilerin yasama meclislerindeki grupları, o meclisin kuruluşunun bir unsurunu teşkil ettiği kadar; bu gruplar, aynı zamanda adını taşıdıkları siyasi partinin o yasama meclisi içinde iradesini izhar eden organlardır. Bir yasama meclisinin içtüzüğü kanun niteliğini taşımaz."

Denildikten ve içtüzüklerin hangi sebeplerle kanun niteliğinde olmadıkları konusu ile siyasi parti gruplarının başkan ve başkan vekillerinin nasıl ve ne zamanlarda seçileceği hususunda demokratik esaslarla idare edilen memleketlerde uygulanmakta olan değişik sistemler hakkında geniş açıklamalar yapıldıktan sonra,

"Bu durumda siyasi parti gruplarının başkan ve başkan vekillerini seçerken ve bu görevlerde boşalma olması halinde yeni seçim yaparken bir haftalık sürelerle bağlı kalmaları - meselâ bir partinin genel kongresince seçilen genel başkanı aynı zamanda tüzük gereğince grup başkanı ise - o partiyi, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğüne uyabilmek için grup başkanlığının boşalması tarihinden itibaren bir hafta içerisinde genel kongresinin toplayıp genel başkanını seçmek gibi bir zorunluk karşısında bırakmaktadır ki, böyle bir zorunluğun siyasi partilere yükleyen bir hükmün, Cumhuriyet Senatosunun çalışmalarının düzenlenmesiyle hiç bir ilişkisi olamayacağı açıktır. Cumhuriyet Senatosunun çalışmaları bakımından Cumhuriyet Senatosu Başkanlığınca bilinmesi zaruri husus, bir siyasi partinin Cumhuriyet Senatosu Grubunun Başkanının, Başkan vekillerinin, sair yönetim kurulu üyelerinin ve varsa bu grubun diğer organlarının üyeleri ile diğer görevlilerinin hangi Cumhuriyet Senatosu üyeleri olduğundan ibarettir. Bu kimselerin belli süreler içinde seçilmeleri esası Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü ile konulursa, siyasi partiler, sırf bu süreler dolayısıyla, kendi tüzüklerini, Cumhuriyet Senatosunun çalışmaları ile hiçbir ilgisi olmayan iç organlarının faaliyetleri bakımından düzenlerken bazı kayıtlamalar altında bulunacaklardır ki, bu gibi kayıtlamalar, Anayasa'nın 85 inci maddesinin ilk fıkrasındaki anlamı ile içtüzüklerle getirilmeyip, ancak ve ancak Anayasa'nın 57 inci maddesinin üçüncü fıkrası gereğince kanunla getirilebilir.

Bu itibarla Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 15 inci maddesinin ilk fıkrasındaki süreleri koyan hükümler Anayasa'nın 85 inci maddesinin ilk fıkrasına ve Anayasa'nın 57 nci maddesinin üçüncü fıkrasına aykırıdır." sonucuna varılmaktadır.

Yasama meclisleri içtüzüklerinin her bakımdan (Kanun) niteliğinde olmadıkları, gerek doktrinde gerekse uygulamada kabul edilmiş bir esas olduğuna göre dilekçenin bu konuya ilişkin açıklamaları hakkında denecek bir şey yoktur.

Ancak, siyasi parti gruplarının başkan ve başkan vekilleri ile yönetim kurulları üyelerinin ad ve soyadlarının bir hafta içinde Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına bildirilmesi veya boşalma halinde bir hafta içinde yenilerinin seçilerek değişikliğin yine Senato Başkanlığına bildirilmesine dair olan hükümlerin içtüzükte yer alması gereken nitelikte olmadıkları, bu konuların bir kanunla düzenlenebileceği yolundaki düşüncelere katılmak mümkün değildir.

Zira siyasi parti gruplarının yasama meclislerinin çalışmalarına katılmaları hususunun bir partinin iç çalışmasından veya genel olarak siyasi partiler faaliyetinden çok, meclis çalışması

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

olduğundan şüphe yoktur. Bir yasama meclisinin çalışmasının, parti gruplarının ve partili, partisiz üyelerin meclis içindeki tüm çalışmalarından meydana geldiği açıktır.

Diğer taraftan Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 14 üncü maddesinde :

"Cumhuriyet Senatosunda üyesi bulunan siyasi partiler, Cumhuriyet Senatosu çalışmaları ile ilgili faaliyetlerde bulunmak üzere, gruplar teşkil edebilirler.

Hiçbir siyasi partiye mensup olmayan üyeler de, Anayasa'nın münhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara sahip olmamak şartıyla, kendi aralarında gruplar teşkil edebilirler.

Gruplar 10 üyeden az olamaz.

Hususi mahalli veya mesleki menfaatleri savunmaya matuf gruplar teşkil edilemez." denilmekte ve bu hükme göre siyasi partiler, grup teşkil edip etmemekte serbest bırakılmakta, bunların, Anayasa'nın ve İçtüzüğü'nün tanıdığı haklardan yararlanmak için grup teşkil etmeleri, kendi isteklerine bağlı tutulmaktadır.

Maddeden açıkça anlaşıldığına göre partilerin teşkil ettikleri grupların faaliyetleri, sadece Senato çalışmaları ile ilgili olacaktır.

İçtüzüğü'nün dâva konusu hükmü; iddia edildiği gibi, siyasi partinin iç faaliyetinden sayılması gereken, grup yönetim kurulu üyeleriyle başkan veya başkan yardımcılarının hangi usûl ve esaslar dairesinde ve kimler tarafından seçileceği konuları ile ilgili olmayıp; siyasi partilerin grup olarak Senato faaliyetlerine katılabilmeleri için yetkili organları ile teşkilâtlanmış bir kuruluş olarak Senato huzuruna çıkmaları ve organlarında boşalma halinde de yeniden teşkilâtlanmaları hususunu düzenlenmekte ve bunun için de bir haftalık süre vermektedir.

Bu bakımdan söz konusu hüküm, siyasi partinin iç faaliyetine karışma niteliğini taşımamakta; Senato ile siyasi parti grupları arasındaki ilişkiyi, Senata çalışmaları yönünden düzenlemiş bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi konu, davacı partinin iddiasının aksine Anayasa'nın 57 nci maddesinin dışında kalmakta, fakat Senato çalışmasının yürütülmesi ile ilgili olması bakımından 85 inci maddenin kapsamına girmekte ve bu sebeple de Anayasa'ya aykırılık iddiası yerinde bulunmamaktadır.

3 - Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 16 ncı maddesi hükmünün; Anayasa'nın, metinleri yukarıda 2 numaralı fıkra yazılı bulunan, 57 nci maddesinin üçüncü fıkrası ile 85 inci maddesinin ilk fıkrasına aykırı olduğu iddiası,

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 16 ncı maddesinde (Cumhuriyet Senatosunda görüşülecek kanun tasarısı veya teklifleri için siyasî partilerin Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi müşterek gruplarında alınan prensip kararları, o siyasî partinin Cumhuriyet Senatosu Grubu üyelerini bağlayamaz."

denilmektedir.

Dâvacı partinin dâva dilekçesinde; bu konuda özetle "Bir siyasi partiye üye olmak; o siyasi partinin tüzüğü, programı ve yetkili organlarının bağlayıcı nitelikteki kararlarıyla bağlı kalınması neticesini doğurur. Her siyasi parti, kendi Özelliklerine göre, hangi nitelikteki üyelerinin hangi organlarının hangi kararlarıyla ve hangi şartlarla bağlanacağını, kanuna uygun olmak kaydıyla,

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

kendi tüzüğü, grup içyönetmeliği vesair parti içi mevzuatla tesbit edebilir. Bu husus, parti üyesi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve ezcümle, Cumhuriyet Senatosu üyeleri için de varittir."

Denildikten sonra demokratik memleketlerde siyasi partilerdeki parti disiplinin uygulama şekilleri üzerinde bilgi verilmekte, hatta parlamento dışı bazı parti organlarının bile meclis üyelerini bağlayacak nitelikte karar verebildiklerine işaretlerle Senato ve Millet Meclisindeki grupların iştirakiyle alınacak kararların her iki meclis üyelerini bağlaması esasının demokratik ilkelere uygun bulunduğu öncelikle kabulü gerektiği ileri sürülmekte ve :

"Yeni Anayasa'mızla memleketimizde çift meclis sistemi kurulunca, Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen bütün siyasi partiler, her iki meclis üyelerini içine alan gruplar kurmuşlardır. Bundan maksat, Türkiye Büyük Millet Meclisinin muhtelif meclislerinde aynı prensip konularında parti iradesinin aynı istikamette tezahür etmesini sağlayacak bir tedbiri getirmektir. Gerçekten, siyasi parti mefhumu, parti iradesini, izhara yetkili muhtelif organların irade izharları arasında bir vahdetin bulunmasını ve parti içinde bu vahdeti sağlayacak tedbirlerin alınmasını gerektirir. Bu husus, bir siyasî parti üyelerinin içinde çalıştıkları yasama meclisi ile değil; fakat mensup oldukları parti ile ilişkilerine ait bir konudur. Bu bakımdan, bu konunun, Anayasa'nın 57 nci maddesinin ikinci fıkrası gereğince kanunla düzenlenmesi gereklidir. Bu gibi husuların, sadece bir yasama meclisinin iç çalışmalarına katılanları bağlayabilecek olan ve bir siyasî partinin kendi iç bünyesini ilgilendiren konularda bu sebeple hüküm sevkedemeyecek olan yasama meclisleri içtüzükleri ile düzenlenmesi mümkün olmaz. Kanun, halen Türkiye'de olduğu gibi, siyasi partilerin kendi tüzükleri ile ve gruplar içyönetmenlikleriyle bu gibi hususları istedikleri gibi tanzim etmelerine cevaz verdiği göre, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 16 ncı maddesine rağmen müşterek grupun aldığı bir prensip kararına, riayet etmeyen bir partili Cumhuriyet Senatosu üyesi aleyhine o partinin yetkili organlarınca disiplin müeyyideleri uygulansa - meselâ o kimse partiden kesin olarak çıkarılsa - Cumhuriyet Senatosu üyesinin, bu disiplin müeyyidelerine karşı yetkili mahkemeye başvurması mümkün olmaz; çünkü, o mahkeme, Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü'nü değil; fakat, sadece, yürürlükteki kanunları ve o kanunlara uygun olarak yürürlüğe konulmuş bulunan parti tüzüğü'nü ve bu tüzüğe dayanan diğer parti mevzuatını dikkat nazarına alacaktır. Bu misal dahi, yasama meclisleri içtüzükleri ile, bir yasama meclisindeki partili üyelerin, kendi partileriyle parti disiplini bakımından ilişkilerinin ve ezcümle, bu parti disiplinin hangi parti organının kararlariyle taayyün edeceği hususunun ancak kanunla düzenlenebileceğini ve yasama meclisleri içtüzüklerini bu hususları düzenlemekle kullanmanın Anayasa'daki anlamıyla yasama meclisi içtüzüğü mefhumuna aykırı düşeceğini göstermeye yeter."

denilmekte ve içtüzüğü'nün 16 ncı maddesinin kabulündeki amacın, Cumhuriyet Senatosunun Millet Meclisi karşısındaki bağımsızlığını korumak olduğunun anlaşıldığı ileri sürülerek konu tartışılmakta, bunun yerinde olmadığı, bir partinin Cumhuriyet Senatosundaki üyeleri sayısının Millet Meclisindekinden az olmasının şart olmadığı gibi böyle olsa bile partinin Senatodaki üyelerinin çoğunluğunun oyuna, Millet Meclisindeki üyelerinin azınlığının oyunun katılmasıyla ortak grup toplantısında, Senatodaki grupun görüşüne uygun kararlar alınmasının da tatbikatta sık sık görülen hallerden olduğu, kaldığı Cumhuriyet Senatosunun, teşekkül tarzının Millet Meclisinden farklı kararlar almasına elverişli bulunduğu ileri sürülerek :

"Görülüyorki Cumhuriyet Senatosunun Millet Meclisi muvacehesindeki muhtariyeti Anayasa ile ikinci meclise verilen Özellikler sayesinde gerçekleşmekte olup, bir siyasî partinin bünyesi içinde o partinin iradesini izhar etmekle görevli değişik organlara aynı prensip meselesinde değişik kararlar almak ve bu kararlarını daha üst parti organlarınca değiştirilmeksizin muhafaza etmek imkânını, siyasî parti mefhumunda mündemiç vahdet esasını hiçe sayarak tanımak ve bu imkânı ayrıca müeyyideye bağlamak, bu muhtariyeti gerçekleştirmek maksadına hizmet etmez; sadece Anayasa'nın 56 ncı maddesinin son fıkrasında belirtildiği üzere, bir siyasî partiler rejimi olan

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

rejimimiz için kesin bir zorunluk olan demokratik parti disiplinini ve bu disiplinin kaynağı olan demokratik parti vahdetini ortadan kaldırır. Üstelik, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 16 ncı maddesinde yer alan bir hüküm gibi hükümlere, Cumhuriyet Senatosunun Millet Meclisi muvacehesindeki muhtariyetini korumak için zaruret görülse bile, yukarıda izah ettiğimiz veçhile, bu hükmün sevk yeri kanun olup böyle bir hükmü bir yasama meclisinin içtüzüğü ile sevk etmek Anayasa'nın 85 inci maddesinin ilk fıkrası anlamındaki "yasama meclisi içtüzüğü" mefhumu ile asla bağdaşmayan ve hiç bir hukukî sonuç doğurmayan bir yol olur."

denilmektedir.

Bu uzun gerekçenin Özetle (Siyasî parti üyelerinin, tüzüklerine göre yetkili olan organlarının bağlayıcı nitelikteki kararlarıyla bağlı kalmalarının, siyasî parti mefhumunun zarurî bir neticesi bulunduğu, müşterek gruplarından alınan prensip kararlarıyla her iki meclisteki üyelerin bağlı sayılmalarının partileriyle kendi aralarında bir münasebet olduğu, bu konunun şayet düzenlenmesi gerekiyorsa bunun sadece meclislerin çalışmalarıyla ilgili hükümleri ihtiva edecek olan içtüzük hükümleriyle değil, Anayasa'nın 57 nci maddesi gereğince çıkarılması lâzım gelen kanun ile yapılabileceği) esaslarına dayandığı görülmektedir.

Bir defa bahse konu 16 ncı madde, ileri sürüldüğü gibi, parti disiplinini ortadan kaldıran bir hüküm taşımamaktadır. Nitekim bu madde siyasî partilerin Senatodaki pruplarının alacağı prensip kararlarına, grup üyelerinin bağlı tutulmalarını önlememektedir. Bu hüküm, sadece siyasi partilerin, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi ortak gruplarında alınan prensip kararlarının, o partinin Cumhuriyet Senatosu üyelerini bağlayamayacağını göstermektedir. Siyasi partilerin Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisindeki gruplarının birlikte toplanmasından meydana gelen ortak grupları ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantı içtüzüğü'nün 3 üncü maddesinde sözü geçen Birleşik Toplantı grupundan başka bir şey değildir.

Anayasa ve içtüzük hükümlerine göre meclislerdeki siyasi parti grupları, içinde buldukları meclislerin çalışmalarıyla ilgili faaliyetlerde bulunmak üzere kurulan teşekküller olup meclisler dışında bir parti grubunun varlığı düşünülemez. Bu bakımdan bir siyasi partinin, Örneğin, Cumhuriyet Senatosundaki grubunun o siyasi partinin Millet meclisindeki veya Türkiye Büyük Millet Meclisi Müşterek Toplantısındaki gruplarının çalışmalarına etki yapacak nitelikte kararlar alması mümkün değildir. Aksi takdirde söz konusu grup, kuruluşunun amacı ve dolayısıyla, yetkisi dışına çıkmış olur. Yetkisiz verilen kararların hukuki sonuç doğurmaları ise mümkün değildir. Aynı suretle bir siyasi partinin Millet Meclisi Grubunun veya Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik toplantısı grubunun, kendilerinden başka meclislerdeki grup üyelerini bağlayacak nitelikte karar vermelerine de imkân yoktur. Aksi takdirde, verilecek kararların, hukuki değerleri olmayacağından, diğer grup üyelerini bağlamaları da söz konusu olamaz. İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen 16 ncı maddesi hükmü de, bu hukuki sonucu belirtmekten başka bir nitelik taşımadığından Anayasa'ya aykırı delildir.

Konunun, meclis çalışmalarıyla ilgili olmayıp, sadece siyasi partilerle üyeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen nitelikte olduğu iddiasına gelince :

Meclis üyelerinin, meclis içindeki çalışmalarının ve oylarının parti programına ve parti çalışmalarına uygunluğunun gerekmesi bakımından, Konunun parti ile üyeleri arasındaki ilişki sınırları içersinde bulunduğunun düşünülmesi mümkün olmakla beraber; meclis üyelerinin bu faaliyetlerinin ve oylarını kullanmalarının, o meclisin çalışmalarının bir parçası olduğu ve meclislerin çalışmalarının, üyelerinin teker teker çalışmalarının biraraya gelmesinden başka bir şey olmadığı da aynı derecede düşünülebilir. Şu halde bu yönü bakımından konu hakkında içtüzüğü

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

hüküm konulmuş olmasının Anayasa'nın 85 inci maddesine uygun olduğu sonucuna varılmak gerekir.

Bu açıklamadan, iki yönlü olan, yani bir yönüyle üye ile siyasi partisi arasındaki ilişkiyi, diğer yönüyle de o üyenin içinde bulunduğu meclisin çalışmasını ilgilendiren bu konunun, gerek Anayasa'nın 85 inci maddesine dayanarak yürürlüğe konulan içtüzük ile, gerekse Anayasa'nın 57 nci maddesine göre hazırlanacak olan siyasi partiler kanunu ile düzenlenmesinin mümkün olacağı sonucu çıkmaktadır.

Bu konuda, üzerinde durulması gereken bir nokta da Anayasa'mızın kurduğu iki meclis sistemidir. Anayasa tasarısının gerekçesinde iki meclis düzeninin ve Cumhuriyet Senatosunun (Tasarıdaki ismiyle Cumhuriyet Meclisinin) kurulmasının nedenleri açıklanırken diğer çeşitli nedenler arasında özetle şu noktalar üzerinde durulduğu görülmektedir.

"Cumhuriyet (Meclisinin) Senatosunun kurulması, demokratik düzenin bir teminatı ve memleketimizdeki siyasi buhranın hal çarelerinden biri olarak ileri sürülmüştür. Birinci meclisle farklı yetkilere sahip kılınmıştır. Bu meclisin, Hükümetin teşkilinde ve sorumluluğunun tesbitinde yetkisi olmamakla beraber diğer çeşitli yollardan Hükümetin denetlenmesinde rolü kabul edilmiştir. Kanunların yapılmasına katılmakta, nihai kararda müessir olmaktadır. Yapısındaki ve kuruluşundaki farklılıklardan dolayı bir istikrar unsuru hüviyetini taşımaktadır.

Anayasa'nın 63 üncü maddesinin; meclislerin Anayasa'da gösterilen hallerde birlikte toplanacaklarını gösteren hükmü iki meclis sisteminin tabii bir neticesi olup iki meclisten beklenen faydaların hakiki olması için kabul edilmiştir. İki meclisi sık sık bir araya toplamanın bir de üçüncü meclis yaratmak, yahut seçim usulleri ayrı şahıslardan kurulu tek meclis ihdas etmek mahiyetinde olacağından Anayasa'da gösterilen haller dışında iki meclisin ayrı ayrı çalışmaları prensibi kabul edilmiştir.

Modern demokrasilerde siyasi tercihlerin ve kararların oluşumunu, mümkün olan ölçüde, geniş ve aleni tartışmaya tabi tutmak, seçmen önünde iktidarların sorumluluğunun esasıdır. Bu tartışma ve aleniyet Devlet bünyesi dışında, basın vesair hürriyetler, fikir yuvaları tarafından sağlanır. Devlet bünyesinde böyle bir tartışmayı daha vazih bir hale getirmek için, Hükümet faaliyetlerinin - kanun yapmak da böyle bir faaliyettir, bir başka organ önünde de devam ettirilmesi şüphesiz faydalı olacaktır.

Böyle bir tartışmayı yapacak şahısların, mizaçlarının ve seviyelerinin diğer meclistekinden farklı olması tartışmaya muhtemelen yeni unsurlar getirecektir.

Senato üyesi seçilebilmek için milletvekilliği için gerekli olanlardan farklı nitelikler aranmakta olması ve seçim çevrelerinin seçecekleri Senato Üyelerinin Milletvekillerine nazaran daha az sayıda olması yüzünden seçmenlerin şahıslar bakımından tercihlerinde daha fazla imkânâ sahip olacaklarından, seçimlerinde, şahsiyetlerinin ehemmiyetli bir rol oynadığı Senato üyeleri, parti disiplini bakımından daha fazla serbestliğe sahip olacaklardır" (Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi Cilt : 2. Anayasa Komisyonu Raporu : Sahife : 5, 28, 33)

Görülüyorki konuyu, dâvacı partinin ele aldığı gibi, bir siyasi partinin Millet Meclisi Grubunun, Cumhuriyet Senatosundaki Grupuna tahakküm etmesi veya etmemesi açısından ele almak doğru değildir.

Konu, çift meclis sisteminin kuruluşundaki amacın gereği gibi sağlanabilmesi için iki meclisin, birbirinden tamamiyle ayrı olarak çalışmasını sağlayacak bir ortamın yaratılması açısından ele alınmalıdır. Yoksa davacı Partinin ileri sürdüğü gibi, (Parti disiplini kurmak ve korumak)

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

gerekçesiyle, siyasi partilerin zaman zaman iki meclisteki gruplarından meydana gelecek olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı gruplarının, alacakları prensip kararlarının her iki meclisin çalışmalarında parti üyelerini bağlayacağı esas kabul edilirse ve bütün partilerin de aynı yolu tuttuğu farz edilecek olursa, doğrudan doğruya olmasa bile dolayısıyla Anayasa ile öngörülen haller dışında meclislerin birleşik toplantısı yapmış olması veya iki meclisin tek meclis haline getirilmesi durumu doğar ki bu hali Anayasa'nın yukarıda belirtilen maksat ve gayesiyle ve prensipleriyle bağdaştırmaya imkân yoktur.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere partilerin birleşik gruplarında alınacak kararların o partinin senetodaki üyelerini bağlamıyacağına dair olan Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 16 ncı maddesi hükmü Anayasa hükümlerine aykırı düşmemektedir.

4 - Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 25 inci maddesinin son cümlesinde yer alan :

(Şu kadar ki, görüşmeler sonunda bir tasarı veya teklifin Anayasa'nın 92 nci maddesi uyarınca Millet Meclisine iadesi gerektiği takdirde iade için yeni meclisin toplanması beklenir.)

hükmünün Anayasa'nın 69 uncu maddesinin son fıkrasına aykırı olduğu iddiası.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 25 inci maddesi şöyledir :

"Madde : 25 - Millet Meclisince alınan bir kararlar veya Anayasa'nın 108 inci maddesine göre Cumhurbaşkanınca Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar verilmesi halinde Cumhuriyet Senatosu çalışmalarına devam eder. Şu kadar ki görüşmeler sonunda bir tasarı veya teklifin Anayasa'nın 92 nci maddesi uyarınca Millet Meclisine iadesi gerektiği takdirde iade için yeni meclisin toplanması beklenir.)

Anayasa'nın 69 uncu maddesi hükmü de şöyledir : "Madde 69 - Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılır.

Meclis bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen meclisin yetkileri, yeni meclisin seçilmesine kadar sürer."

Davacı Parti, Senato İçtüzüğü'nün 25 inci maddesinin son cümlesi hükmünün, Anayasa'nın 69 uncu maddesinin son fıkrasına aykırı olduğu yolundaki iddiasını, özetle şu gerekçeye dayandırmaktadır :

"Anayasa'mızın 69 uncu maddesinin son fıkrası, 1924 Anayasa'sında olduğu gibi, yasama organının müstemiren mevcut olduğu esasını kabul etmiştir. Gerçekten "Seçimlerin yenilenmesi" sistemiyle "Meclisin feshi" sistemi arasındaki belli başlı fark; birinci sistemde yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkilerinin, yeni Meclisin seçildiği ana kadar devam edecek şekilde hukuki varlığını, yenileme kararından sonra dahi devam ettirdiğinin, ikinci sistemde ise fesih kararından itibaren eski Meclisin hukuki varlığını devam ettirmediğinin kabul edilmesinden doğar. Bunun neticesi olarak da birinci sistemde, yenileme kararından sonra dahi eski meclisin, gerektiğinde, toplanarak görev yapması mümkün olur,

Halbuki Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü'nün 25 inci maddesinin son cümlesiyle, Millet Meclisinin yenilenmesine karar verildikten sonra, çalışmasına devam etmekte olan Cumhuriyet Senatosunca Anayasa'nın 92 nci maddesine göre Millet Meclisine iadesi gereken bir kanun tasarı veya teklifinin iadesi işinin yeni Meclise kadar durdurulmak suretiyle Anayasa'nın 92 nci maddesinden aldığı yetkinin kullanılması önlenmektedir.

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

Bu sebeple hüküm, Anayasa'nın 69 uncu maddesinin son fıkrasına aykırıdır."

Gerçekten Anayasa'mız, Millet Meclisinin hangi hallerde yenilenebileceğini 69 uncu ve 108 inci maddelerinde düzenlemiş bulunmaktadır.

Metni yukarıda yazılı bulunan 69 uncu maddede Millet Meclisinin, 4 yıl olan seçim süresi dolmadan seçimin yenilenmesine karar verilebileceği hükmü bulunduğu gibi 108 inci maddede de şöyle denilmekte dir :

(Madde 108 - Anayasa'nın 89 uncu ve 104 üncü maddeleri uyarınca verilen güvensizlik oyu sebebiyle onsekiz aylık bir süre içinde, Bakanlar Kurulu iki defa düşmüş ve üçüncü defa güvensizlik oyu verilmiş olursa, Başbakan Cumhurbaşkanından, Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesini isteyebilir. Bu istek üzerine, Cumhurbaşkanı, meclislerin başkanlarına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmî Gazete'de yayınlanır ve hemen seçime gidilir.)

Görülüyor ki Anayasa'mız, sistem olarak "Millet Meclisinin feshini" değil "Yenilenebileceğini" kabul etmiştir.

Her ne kadar Anayasa tasarısının bu maddeye ilişkin gerekçesinde Cumhurbaşkanına tanınan bu yetkiden "Fesih yetkisi" ve madde ile kurulan müesseseden de "Fesih müessesesi" olarak söz edilmiş ise de aynı gerekçenin sonraki satırlarında "Seçimlerin yenilenmesi" ibarelerinin kullanıldığı görülmekte (Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi Cilt : 2. Anayasa Komisyonunun Raporu : Sahife : 40) ve bu maddenin Temsilciler Meclisindeki müzakerelerinde de bazı üyeler tarafından bu maddedeki yetkinin "Fesih yetkisi" olduğu üzerinde durulması karşısında Anayasa Komisyonu sözcüleri tarafından "Bu yetkinin "Fesih yetkisi" olmadığı, burada "Fesih" kelimesinin kullanılmaması gerektiği, müesseseye "Fesih" isminin verilmesinin imkânsız olduğu, yenileme kararı verildikten sonra da, yeni meclis gelinceye kadar eski meclisin yetkilerinin devam edeceği, bu madde ile Cumhurbaşkanına fesih yetkisi verilmediği, "Fesih" ile "Yenileme" nin aynı olmayıp birbirinden tamamen ayrı hukuki müesseseler olduğu." belirtilmek suretiyle (Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi Cilt : 3. Sahife : 523-524 ve 530) gerekçede kullanılan "Fesih" kelimelerinden çıkartılması mümkün olan yanlış anlamlar önlenmiştir.

Esasen Anayasa'nın 109 uncu maddesinin ikinci, üçüncü, dördüncü fıkralarında; 108 inci madde gereğince seçimlerin yenilenmesine karar verildikten sonra kurulacak olan geçici Bakanlar Kurulunun teşkilinde, Millet Meclisindeki siyasi parti grupları nazara alınmak ve Millet Meclisi Başkanına görev verilmek suretiyle bunların yenileme kararından sonra da görev halinde oldukları öngörülmekte ve bilhassa 109 uncu maddenin yedinci fıkrasında (Geçici Bakanlar Kurulu için güven oyuna başvurulamaz.) denilmek suretiyle Millet Meclisinin; yenileme kararı ile yeni meclisin göreve başlayacağı tarih arasında dahi görev başında ve hukuki varlığının devam etmekte olduğunun açık olarak kabul edildiği görülmekte ve bu sebeple gerek 69 uncu maddeye göre Millet Meclisi tarafından, gerekse 108 inci maddeye göre Cumhurbaşkanı tarafından Millet Meclisinin yenilenmesine karar verilmesi halinde eski Meclisin, yeni Meclisin göreve başlamasına kadar hukuki varlığının ve yetkilerinin devam edeceği kesin olarak anlaşılmaktadır.

Anayasa'nın 92 nci maddesi hükmüne göre, Cumhuriyet Senatosunun Millet Meclisinde kabul edilen metinleri değiştirerek kabul etmesi veya reddetmesi halinde kanun tasarılarının Millet Meclisine iadesi gerektiği ve Anayasa'nın 69 uncu ve 108 inci maddelerine göre Millet Ahdisinin yenilenmesine karar verilmesi halinde dahi bu Meclisin hukuki varlığı devam etmekte olduğundan 92 nci maddede Öngörülen işlemin yapılmasına herhangi bir engel de bulunmadığı halde Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 25 inci maddesinin son cümlesi, bu hallerde iade işlemini durdurarak yeni Meclisin toplanmasının bekleneceği hükmünü koymaktadır.

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere bu hüküm Anayasa'nın 69 uncu ve 92 nci maddeleri hükümlerine aykırı bulunmaktadır.

5 - Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 100 üncü maddesi hükmünün Anayasa'nın, metni yukarıda yazılı bulunan 85 inci maddesinin ilk fıkrasına aykırı olduğu iddiası.

İçtüzüğü'nün 100 üncü maddesi hükmü şöyledir :

"Madde 100 - Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi üyelerinden kurulacak karma komisyonlar için Anayasa'da üye sayısı tesbit edilmemişse bu karma komisyonlara katılacak Cumhuriyet Senatosu üyelerinin oranı onda dörtten az olamaz.

Bu şekilde kurulacak karma komisyonların başkanlık divanı için de aynı oran şarttır."

Davacı parti bu konuya ilişkin iddiasını, özetle, şu yolda açıklamaktadır :

"Cumhuriyet Senatosu üyeleri ile milletvekillerinden kurulacak karma komisyonlar şu hallerde bahis konusu olabilir :

a - Anayasa'nın 92 nci ve 94 üncü maddelerinde öngörülen karma komisyonlar :

Bu komisyonlardaki Milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu üyelerinin sayılan esasen Anayasa'da belirtilmiştir.

b - Bazı kanunlarla kurulması Öngörülmüş bulunan karma komisyonlar :

Meselâ 16/10/1962 günlü ve 77 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle kurulan (Türkiye Büyük Millet Meclisi Plân Karma Komisyonu) ve yine özel nitelikte olan 12/5/1964 günlü ve 468 sayılı Kanunla kurulan (Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu.)

Bu komisyonların üyeleri de ilgili kanunlarda tesbit olunmuştur.

c - Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı tarafından kurulacak karma komisyonlar ;

d - Doğrudan doğruya yasama organının yetkileriyle ilgili olmamakla beraber yasama organı idaresine yasama organı üyelerinin katılmalarını sağlamak üzere kurulan karma komisyonlar:

Meselâ Kitaplık Karma Komisyonu, her iki meclisin müşterek giderlerinin denetimini yapmak üzere kurulması teklif edilmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi hesaplarını inceleme karma komisyonu gibi.

Bunlar dışında karma komisyon kurulması bahis konusu değildir.

a fıkrasında zikredilen karma komisyonların üyeleri, Anayasa ile belli edildiğinden esasen içtüzüğü'nün 100 üncü maddesi hükmünün kapsamının dışında bulunmaktadır.

b fıkrasında zikredilen karma komisyonların üyelerinin sayıları da ilgili kanunlarda belirtilmekte olup Anayasa'nın 85 inci maddesinin ilk fıkrasındaki anlamıyla, içtüzük hükümlerinin kanun hükümlerini değiştirebilmesi mümkün olmadığından söz konusu içtüzük hükmü bunlara da uygulanamaz.

c fıkrasında Öngörülen Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı Karma komisyonları, diğer iki meclisten farklı hüviyete ve ayrı yetkilere sahip bir yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik Toplantısında görev yapacaklarına ve her yasama heyeti

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

ancak kendi çalışmalarını düzenlemek ve sadece kendi üyelerini bağlayabilmek üzere içtüzük yapabileceğine göre, Cumhuriyet Senatosu, kendi içtüzüğüne hüküm koymak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında görev yapacak komisyonların teşekkül tarzını tesbit edemez. Bunu mümkün saymak Anayasa'nın 85 inci maddesinin ilk fıkrasına aykırı düşer.

"Nitekim Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı İçtüzüğünün ikinci maddesi Birleşik Toplantıdaki karma komisyonlar konusunu ayrıca düzenlemiş bulunmaktadır."

d fıkrasında söz konusu edilen karma komisyonlar ise, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde müşterek olan hizmetlerin yapılmasıyla ilgili olup bunların teşekkül tarzının veya çalışma usullerinin yasama meclislerinden birisinin içtüzüğü ile düzenlenmesi mümkün olmaz. Zira böyle bir içtüzük hükmü ile diğer yasama meclisini bağlamak kabil değildir. Bu gibi iki meclisi de bağlayıcı nitelikteki konuların ancak kanunla düzenlenmesi mümkün olabilir.

Bu sebeplerle Senato içtüzüğünün 100 üncü maddesi Anayasa'nın 85 inci maddesinin ilk fıkrasına aykırıdır."

Davacı partinin kısmen özetlenmek suretiyle yukarıya alınan gerekçesi konuyu gerektiği gibi aydınlatmaktadır.

Gerçekten Anayasa'nın 85 inci maddesinin ilk fıkrasına göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisi kendi çalışmalarını yürütmek üzere içtüzüklerini yaparlar. Bu hükme göre meclislerin içtüzükleri, kendi çalışmalarıyla ilgili olmayan ve onların sınırları taşan konuların düzenleyici ve diğer meclislerin uymalarını öngörücü nitelikte hüküm koyamazlar. Zira içtüzüklerin hükümleri, sadece ilgili meclislerin çalışmalarında uygulanacağından ancak o meclisin üyelerini bağlayabilir. Meclislerin herhangi birisi, diğer bir meclisin yaptığı içtüzük hükümleriyle bağlı tutulamaz.

Halbuki Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 100 üncü maddesi, davacı partinin dilekçesinde de belirtildiği üzere kendi çalışma alanının dışına taşmakta ve diğer yasama meclislerinin de uymalarını Öngören ve bu hüviyetiyle bir kanunla düzenlenmesi gereken konularda hüküm koymuş bulunmaktadır.

Bu sebeplerle söz konusu 100 üncü madde hükmü Anayasa'nın 85 inci maddesinin ilk fıkrası hükmüne aykırı bulunmaktadır.

6 - Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 101 inci maddesinin son fıkrası hükmünün, Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci ve 92 nci maddesinin 5 inci fıkraları hükümlerine aykırı bulunduğu iddiası.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 101 inci maddesi hükmü şöyledir :

"Madde 101 - Anayasa'nın 92 nci maddesi gereğince, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca reddedilen veya değiştirilerek kabul edilen metni Millet Meclisinin benimsememesi üzerine, her iki meclisin ilgili komisyonlarından seçilecek eşit sayıdaki üyelerden kurulacak karma komisyona, üye seçimi ilgili komisyonca yapılır. İlgili komisyon birden fazla ise birlikte toplanarak karma komisyon üyelerini seçerler. Cumhuriyet Senatosu Başkanı keyfiyeti Genel Kurulun tasvibine sunar.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun reddettiği veya değiştirerek kabul ettiği metinler hakkında karar salt çoğunlukla alınmışsa, karma komisyona seçilecek üyeler, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu kararını benimseyenler arasından seçilir."

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

Maddenin Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen kısmı sadece son fıkrası hükmüdür.

Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci ve 92 nci, maddesinin beşinci fıkralarının hükümleri şudur:

"Madde 85 - .....

İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir Siyasi parti grupları, en az on üyeden meydana gelir."

"Madde 92 - .....

Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosundan gelen metni benimsemezse, her iki meclisin ilgili komisyonlarından seçilecek eşit sayıdaki üyelerden bir karma komisyon kurulur. Bu komisyonun hazırladığı metin Millet Meclisine sunulur. Millet Meclisi, Karma Komisyonunca ve Cumhuriyet Senatosunca veya daha önce kendisince hazırlanmış olan metinlerden birini olduğu gibi kabul etmek zorundadır. Cumhuriyet Senatosunda üye tam sayısının salt çoğunluğu ile kabul edilmiş olan madde değişikliklerinde, Millet Meclisinin kendi ilk metnini benimsememesi için, üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu gereklidir. Bu halde oya başvurulur."

Davacı parti bu konudaki düşüncesini. Özetle, şu yolda açıklamak tadır.

"Anayasanın 94 üncü maddesiyle kurulan Bütçe Karma Komisyonunun teşkili hakkındaki tek istisna dışında bütün komisyonların kuruluşuna, siyasi partiler gruplarının kuvvetleri oranında katılmaları Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci fıkrasının gereğidir. Bu kuralın Anayasa'nın 92 nci maddesi gereğince kurulan karma komisyonlar hakkın da da uygulanması zorunluğu aşikârdır. Halbuki Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 101 inci maddesinin son fıkrası Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun salt çoğunluğu tarafından reddedilen veya değiştirilerek kabul edilen metinlerin Millet Meclisince benimsenmemesi halinde Anayasa'nın 92 nci maddesine göre kurulması gereken karma komisyonlara Senatonun ilgili komisyonlarından katılacak üyelerin Senato Genel Kurulunun kararını benimseyenler arasından seçilmesini emretmektedir.

Bu esasın uygulanması, Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci fıkrasındaki, komisyonlarda parti gruplarının kuvvetleri oranında temsil edilmeleri kuralının uygulanmasına imkân vermez hatta Senatonun İlgili komisyonunda oybirliği ile reddedilen bir metnin Senato Genel Kurulunda, kabul edilmesi halinde, 101 inci maddenin son fıkrası uyarınca Senato Genel Kurul Kararını benimseyen komisyon üyesi mevcut olmadığından, Anayasa'nın 92 nci maddesi gereğince karma komisyon kurulması mümkün olamaz. Keza Millet Meclisi İçtüzüğüne de aynı tarzda bir hüküm konulması halinde zıt görüşler, karma komisyonda karşı karşıya getirilmiş olacak ve bunun neticesinde bazı önemli meselelerde yasama organının, kanun yapma yetkisini kullanamaz hale geldiği görülecektir. Halbuki Anayasa koyucunun 92 nci madde ile kurduğu mekanizma, kanun yapma işini güçleştirmek maksadını değil, değişik eğilimler arasındaki uzlaşmayı kolaylaştırmayı öngörmektedir.

Bu sebeple Senato İçtüzüğü'nün 101 inci maddesinin son fıkrası hükmü Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci ve 92 nci maddesinin beşinci fıkrası hükümlerine aykırıdır."

Gerçekten Senato içtüzüğü'nün 101 inci maddesinin son fıkrası hükmü; fıkrada belirtilen tarzda Senatoda oylanmış bir kanun tasarısının Millet Meclisince benimsenmemesi halinde Anayasa'nın 92 nci maddesi gereğince kurulması gereken karma komisyona söz konusu tasarımı Cumhuriyet Senatosunda incelemiş bulunan komisyonların, Senato Genel Kurulu kararını benimseyenler arasından üye verileceğini öngörmektedir.

Olayı, uygulamada karşılaşılması mümkün olan çeşitli ihtimallere göre inceleyelim:

a - Komisyonunda oybirliği ile kabul edilen bir kanun tasarısı Senato Genel Kurulunda da aynen kabul edilmiştir.

b - Senatonun ilgili komisyonundaki üyelerden bir veya daha çok parti gruplarının temsil edenler tasarıya muhalif oy vermişlerdir. Senato Genel Kurulu da komisyon çoğunluğunun veya azınlıkta kalan üyelerin düşüncesini uygun bularak tasarımı salt çoğunlukla kabul etmiştir.

c - Komisyonunda oybirliği ile kabul edilen tasarı, Senato Genel Kurulunda reddolunmuş veya komisvonda oybirliğiyle reddedilen tasarı, Senato Genel Kurulunda kabul edilmiştir.

Bu durumlarda Anayasa'nın 92 nci maddesi gereğince, kurulacak karma komisyona içtüzüğün 101 inci maddesinin son fıkrasına göre üye seçilmesi halinde aşağıdaki sonuçlarla karşılaşılacaktır.

a - Yukarıda "a" bendindeki halde komisyon üyelerinin tamamı, Senato Genel Kurulunun kararını esasen benimsemekte oldukları için komisyonunda temsil edilen parti gruplarının oranları muhafaza edilmek suretiyle karma komisyona üye seçilmesi mümkün olacaktır. Bu bakımdan bu durumda Anayasa'nın 85 inci maddesinin İkinci ve 95 inci maddesinin 5 inci fıkralarına aykırı bir hal yoktur.

b - Yukarıda "b" bendinde öngörülen her iki halde de komisyonun bir veya daha çok parti grupunu temsil eden üyeleri tasarının Senato Genel Kurulunca kabul edilen şekline karşı muhalif düşüncede oldukları ve binnetice Senato Genel Kurulunun kararını benimsemedikleri için 92 nci maddeye göre kurulacak karma komisyona üye seçiminde dışarıda bırakılacaklarından söz konusu karma komisyona, bütün siyasi parti gruplarının kuvvetleri oranında katılmaları önlenmiş olacaktır. Halbuki Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre içtüzük hükümlerinin, siyasi parti gruplarının, meclislerin bütün çalışmalarına, bu arada komisyon çalışmalarına kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekir.

Halbuki Senato İçtüzüğünün 101 inci maddesinin son fıkrası bu burumda, bazı siyasi parti gruplarının Komisyon çalışmalarına ve dolayısıyla Meclis çalışmalarının bir kısmına katılmalarını önlediğinden Anayasa'ya aykırıdır.

c - Yukarıda "c" bendinde öngörülen her iki halde de ilgili komisyonların üyelerinin tamamı, Senato Genel Kurulunun kararına muhalif düşüncede olduklarından, 101. maddenin son fıkrası bu durumda, Anayasa'nın 92. maddesine göre kurulacak Karma Komisyona Senatodan üye verilmesini önleyici niteliktedir.

Bu gibi hallerde ilgili komisyon dışındaki Senato üyelerinden, Genel kurulu kararını benimseyenler arasından Karma Komisyona üye verilmesine de imkân yoktur. Zira Anayasa'nın 92. maddesinin beşinci fıkrasına göre Karma Komisyona seçileceklerin meclislerin ilgili komisyonlarının üyelerinden olması şarttır.

Bu durumda söz konusu 101. maddenin son fıkrası hükmü Karma Komisyon Kurulması imkânını ortadan kaldıracak niteliktedir. Bu bakımdan hükmün, Anayasa'nın 92. maddesinin 5. fıkrasına aykırı olduğunu da kabul etmek gerekir.

Diğer taraftan bu fıkra hükmünün, temsil ettiği düşünce bakımın dan da Anayasa'nın 92. maddesiyle bağdaşması mümkün değildir.

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

Zira Anayasa'nın Karma Komisyon kurulmasını öngören 92. maddesinin bir kanun tasarısı hakkında Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi görüşlerini farklı olduğunun belirmesi üzerine İki meclisin uzlaşmaya varmasını sağlamak maksadını güttüğü aşikârdır. Bu bakımdan kurulacak Komisyonun, her iki meclisteki değişik eğilimleri yapısında toplayarak karşı görüşlerin yumuşak bir ortamda incelenmesine imkân vermesi gerekmektedir.

Halbuki 101. maddenin son fıkrası, söz konusu Komisyona, yalnız Senato Genel Kurulunun kararını benimseyen üyeleri vermekle Karma Komisyonda Senato görüşünün sonuna kadar savunulacağı düşüncesini ortaya koymaktadır ki bu da 92. madde ile güdülen amacın tersine bir yol tutulmak istendiğini gösterir.

Tüzüğe bu nitelikte bir hüküm koyma yetkisinin var olduğu kabul edilecek olursa aynı yetkiyi Millet Meclisine de tanımak zorunluğu açıktır. Bir an için Millet Meclisinin de bu yetkisinden yararlanarak tüzüğüne bu yolda bir hüküm koyduğunu düşünelim :

Bu takdirde 92. maddeye göre uzlaşma amacı ile kurulması gereken Karına Komisyon, birbirine zıt görüşlerin eşit şekilde karşıkarşıya getirildiği bir kuruluş olacak ve böyle bir kuruluş karşılıklı anlayışla bir uzlaşmaya varma yerine sonu gelmeyen çekişmelerle uğraşıp duracaktır.

Görülüyor ki 101 inci maddenin son fıkrası hükmü; Anayasa'nın 92 nci maddesinin ruhuna aykırı bir uygulamaya da imkân verecek niteliktedir.

7 - Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 176 nci maddesinin ikinci fıkrası hükmünün, Anayasa'nın 85 inci maddesinin, metni yukarıda yazılı bulunan, ikinci fıkrasının sözüne ve ruhuna aykırı olduğu iddiası.

Senato içtüzüğü'nün 176 nci maddesi şöyledir :

"Madde 176 - Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu ile katılamıyacağı törenlerde Başkanlık Divanı Cumhuriyet Senatosu adına hazır bulunur.

Cumhuriyet Senatosu adına bir heyet gönderilmesi halinde, katılacak üyelerin sayısı Cumhuriyet Senatosu tarafından belirtilir ve heyet ad çekme ile seçilir.

Başkan Vekillerinden, Divan Kâtiplerinden ve îdare Âmirlerinden bir zat behemahal bu heyete girer"

Maddenin sadece ikinci fıkrası hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Davacı Parti bu konudaki iddiasını, özetle, şu yolda açıklamaktadır.

"Heyetlerin seçilmesinde sadece ad çekme sonucuna itibar edilmesi, siyasi partilerin kuvvetleri oranında temsil edilmeleri imkânını ortadan kaldıracaktır. Halbuki bu çeşit temsilî heyetler gönderilmesi de Cumhuriyet Senatosunun faaliyetleri arasındadır. Şu halde Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci fıkrası bu heyetlerde de siyasi partilerin kuvvetleri oranında temsil edilmelerini gerektirir. Bu heyetlerin ad çekme yoluyla da kurulması mümkündür. Ancak bu takdirde siyasi parti gruplarının kuvvetleri oranında heyette temsil edilmelerine imkân verecek tarzda ve parti grubuna dâhil üyeler arasında ad çekilmelidir. Halbuki maddenin şimdiki metninden parti gruplarının kuvvet oranlarına bakılmaksızın sırf şahıslar bakımından ad çekmenin yapılacağı anlamı çıkmaktadır ki bu haliyle hüküm Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci fıkrasına aykırıdır."

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

Gerçekten Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci fıkrası, içtüzük hükümlerinin, siyasi parti gruplarının, meclislerin bütün çalışmalarına kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenmesini Öngörmektedir.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 176 ncı maddesinin ikinci fıkrası da Cumhuriyet Senatosunun, bir heyetle temsil edilmesi usulünü kabul etmiştir. Temsil işi şüphesiz ki bir Senato faaliyetidir. Anayasa meclislerin bütün faaliyetlerine siyasi partilerin kuvvetleri oranında katılmasını sağlayacak surette İçtüzük yapılmasını emrettiğine göre, söz konusu heyetlerin üye sayısı ve seçimleri ile ilgili İçtüzük hükümlerinin de siyasi parti gruplarının bu heyetlere kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak nitelikte olmasını gerektirmektedir.

Halbuki yukarıda da görüldüğü üzere söz konusu heyetlerin üye sayısının tesbiti işi, siyasi parti gruplarının bu heyetlere kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak surette düzenlenmiyerek Senato Genel Kurulunun takdirine bırakılmıştır. Bu durumda Genel Kurulca kabul edilen heyet sayısı, Senatoya dâhil bütün siyasi parti gruplarının kuvvetleri oranında temsil edilmemeleri sonucunu doğurabilir.

Diğer taraftan heyetin üye sayısı buna imkân verecek miktarda, tesbit olursa bile maddede; bu sayının, gruplarının kuvvetleri oranında partilere dağıtılacağı hakkında bir hüküm olmaksızın ad çekme yoluyla heyete katılacak üyelerin tesbiti esası kabul edildiğinden ad çekme neticesinde bir veya bir kaç parti grupuna hiç isabet olmayabilir ve bu suretle de heyete parti gruplarının kuvvetleri oranında katılmaları mümkün olmaz.

Bu sebeple söz konusu fıkra hükmünün, Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmüne aykırı olduğu meydandadır.

SONUÇ :

1 - Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "ilk iki oylamadan salt çoğunluk elde edilemezse, üçüncü oylamada en fazla oy alanlar sıra ile seçilmiş sayılırlar." şeklindeki hükmün Anyasa'nın 86 nci maddesine aykırı olduğundan iptaline oybirliğiyle:

2 - Aynı tüzüğü'nün 15 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan ve siyasi partiler gruplarının kendi yönetim kurulu üyeleri ile başkanlarının ve başkan vekillerinin ad ve soyadlarının Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına bildirilmesini sürelerle kayıtlıyan hükümlerin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve bu konuya ilişkin dâvanın reddine, üyelerden Şemsettin Akçoğlu, İhsan Keçecioglu, Celalettin Kuralmen ve Ekrem Tüzemen'in muhalefetleriyle ve oyçokluğu ile :

3 - Aynı Tüzüğü'nün 16 ncı maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve dâvanın reddine, Üyelerden Şemsettin Akçoğlu, İhsan Keçecioglu, Celalettin Kuralmen ve Ekrem Tüzemen'in muhalefetleriyle ve oyçokluğu ile :

4 - Aynı Tüzüğü'nün 25 inci maddesinde yer alan ve "şu kadar ki, görüşmeler sonunda bir tasarı veya teklifin Anayasa'nın 92 nci maddesi uyarınca Millet Meclisine iadesi gerektiği takdirde iade için yeni meclisin toplanması beklenir." şeklindeki hükmün Anayasa'nın 69 ve 92 nci maddelerine aykırı olduğundan iptaline oybirliğiyle;

5 - Aynı Tüzüğü'nün 100 üncü maddesinin, Anayasa'nın 85 inci maddesinin birinci fıkrasına aykırı olduğundan iptaline oybirliğiyle;

6 - Aynı Tüzüğü'nün 101 inci madesinin ikinci fıkrasının Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci ve 92 nci maddesinin beşinci fıkrasına aykırı olduğundan iptaline oybirliğiyle;

Esas No.:1964/19
Karar No.:1965/11

7 - Aynı Tüzüğün 176 ncı maddesinin ikinci fıkrasının, Anayasa'nın 85 inci maddesinin ikinci fıkrasına aykırı olduğundan iptaline üyelerden Şemsettin Akçoğlu ve Hakkı Ketenoğlu'nun muhalefetleriyle ve oyçokluğu ile;

2/3/1965 gününde karar verildi.

Başkan
Lûtfi Akadlı

Üye
Cemalettin Köseoğlu

Üye
Rifat Göksu

Üye
Şemsettin Akçoğlu

Üye
İbrahim Senil

Üye
İhsan Keçecioglu

Üye
A.Şeref Hocoğlu

Üye
Salim Başol

Üye
Celâlettin Kuralmen

Üye
Hakkı Ketenoğlu

Üye
Fazıl Ömerbaş

Üye
Ahmet Akar

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lütfi Ömerbaş

Üye
Ekrem Tüzemen

MUHALEFET ŞERHİ

1 - C. Senatosu İçtüzüğünün 176. maddesi, her hangi bir toplantıya katılacak heyetin değil sadece törenlerde C. Senatosu namına hazır bulunacak heyetin nasıl teşkil edileceğini göstermektedir.

C. Senatosu çalışmalarında siyasi partilerin, kendi gruplarının kuvvetleri oranında görev almaları, partilerinin görüşlerini savunmak gibi bir sebebe dayandığına ve her hangi bir tören böyle bir çalışmaya sahne olmayacağına göre, Anayasa'nın 85. maddesi hükmünü çalışma ile ilgili olmayan (Törene katılma) sahasına kadar teşmil etmeye imkân yoktur. Yukarıda yazılı sebeple 176. madde hakkındaki karara muhalifim.

2 - Üyelerden İhsan Keçecioglu, Celâlettin Kuralmen ve Ekrem Tüzemen'in muhalefet şarhlerinde yazılı sebeplerle de 15 ve 16. maddeler hakkındaki çoğunluk görüşüne iştirak etmemekteyim.

Üye

Şemsettin
Akçoğlu

Yukarıdaki muhalefet şerhinin bendine katılıyorum.

Üye

Hakkı Ketenoglu

MUHALEFET ŞERHI

1 - Cumhuriyet Senatosunda grupu olan siyasî partinin Grup Yönetim Kurulu üyeleriyle başkan veya başkan vekillerinin kimler olduğunun Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına bildirilmesinin, Senato çalışmaları yönünde lüzumu kabul edilmektedir. Ancak siyasi partilerin meclis gruplarında görev alacak bu kişilerin belli edilmesi, partilerin kendi tüzüklerinde konan esaslara göre olacağından bu işlem siyasi partilerin faaliyetleri meyanında sayılmak icap eder. Siyasi partilerin faaliyetlerini ilgilendiren hükümlerin ise Anayasa'nın 57 nci maddesi gereğince kanunla düzenlenmesi gerekir. Halbuki Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 15 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "bildirmeyi sürelerle kayıtlayan" hüküm ile siyasî partilerin faaliyetleri çevresine giren bir konu düzenlenmiş bulunmaktadır. Anayasa'nın 85 inci maddesi uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi ve meclisler çalışmalarını düzenleyen İçtüzükler kanun niteliğinde olmadığından bildirmeyi sürelerle kayıtlayan bu hüküm Anayasa'ya aykırıdır.

2 - Siyasî partilerin Cumhuriyet Senatosu ve Büyük Millet Meclisi gruplarında aldıkları prensip kararları, meclis çalışmalarında o partinin programı çevresinde yürüttüğü faaliyetleriyle ilgili olduğundan bu faaliyeti kayıtlayan Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 16 ncı maddesi hükmü Anayasa'nın 57 nci maddesine aykırı düşmektedir, böyle bir hükmün kanunla düzenlenmesi gerekir.

Yukarıda gösterilen sebeplere dayanarak Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 15 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "bildirmeyi sürelerle kayıtlayan" hüküm ile 16 ncı maddesinin iptali gerektiği görü şüyle kararın bu kısımlarına muhalifiz.

Üye

Celalettin Kuralmen

Üye

İhsan Keçecioglu

Üye

Ekrem Tüzemen